

УДК 378.147

СЕРЕДА І. В.

СУБ'ЄКТНО ОРІЄНТОВАНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У даній статті висвітлено роль та розкрито особливості використання суб'єктно-орієнтованих педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя в умовах ВНЗ.

Ключові слова: педагогічна освіта, підготовка майбутнього вчителя, суб'єктно-орієнтовані педагогічні технології, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Модернізація вітчизняної педагогічної освіти в умовах сучасного соціокультурного простору актуалізує потребу у вихованні активного громадянина, відповідальної, творчої особистості, здатної до постійного саморозвитку, спроможної реалізувати свій потенціал на користь суспільству [3]. А це, в свою чергу, вимагає формування відповідних рис майбутнього вчителя в умовах його підготовки у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень. Нині освіта України, в тому числі і педагогічна її складова, відходить від тотальної уніфікації навчально-виховного та управлінського процесів, реформується на засадах демократизму, національної спрямованості, інтегративності, гуманізації, особистісної орієнтації, технологізації [2;4]. У сучасних наукових дослідженнях активно розглядаються особливості розвитку освіти, в тому числі університетської (В.Г.Кремень, О.Я.Савченко, О.В.Глузман, Т.І.Левченко та ін.), проблеми її індивідуалізації та особистісної орієнтації (О.М.Пехота, А.М.Старева, Т.В.Тихонова та ін.), гуманізації та гуманітаризації (І.А.Зязюн, Г.О.Балл, Є.С.Барбіна, В.М.Доній, В.О.Зайчук, Т.І.Койчева, В.Г.Кузнецова, Н.Г.Ничкало, Л.Є.Петухова та ін.); формування творчої, соціально активної особистості (Т.І.Сущенко, Н.В.Кічук, С.О.Сисоєва, В.Л.Федяєва та ін.). Проте недостатньо висвітленим у теоретичному аспекті залишається феномен суб'єктності як важливого фактору розвитку особистості взагалі, і використання суб'єктно-орієнтованих педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя зокрема.

Метою даної статті є висвітлення ролі та особливостей використання суб'єктно-орієнтованих педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкт як свідомо істота, творець об'єктивного, предметного і соціального світу, здатний на вибір, на оцінку, самооцінку, саморегуляцію, самореалізацію, на формування свого суб'єктивного світу. Він має потенційну можливість здійснювати

перетворювально-творчу діяльність. Тому *суб'єктність* у підготовці майбутнього вчителя ми визначаємо як поєднання активно-творчої позиції в особистісно-професійному розвитку та усвідомлення власної відповідальності за його результати. Саме ці дві складові значною мірою зумовлюють, на наш погляд, формування особистості майбутнього вчителя.

З метою забезпечення сталого професійного розвитку майбутніх учителів, відповідності педагогічної підготовки вимогам Болонської декларації та потребам особистості, суспільства, держави у 1998 році у Миколаївському національному університеті під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Пехоти О.М. було створено одну з перших у незалежній Україні інноваційних кафедр – кафедру педагогічних технологій та педагогічної майстерності (нині – кафедра педагогіки). Вона об'єднала творчий потенціал викладачів педагогіки різних спеціальностей для розв'язання завдань модернізації педагогічної освіти на високотехнологічному рівні.

Орієнтація педагогічної підготовки студентів університету на особистісно-професійне самовиховання і саморозвиток здійснювалась шляхом спрямування дисциплін педагогічного циклу на відповідну теорію і практику. Традиційні цілі, зміст, форми і методи навчання дисциплін педагогічного циклу не сприяють формуванню достатнього рівня суб'єктності студентів. Тому необхідно було збагатити головні компоненти традиційних педагогічних курсів: «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Історія педагогіки», «Освітні технології» сучасними ідеями та концепціями розвитку особистості, технологіями самовдосконалення та життєтворчості.

На кожному етапі педагогічної підготовки поглиблювалося розуміння студентами власної індивідуальності, потреб, мотивів, цілей та способу свого життя, як сучасного, так і майбутнього. Продовжувалося формування самосвідомості, суб'єктності як активно-творчої позиції студента в розвитку його особистісних і професій-

них якостей. У процесі орієнтації педагогічної підготовки на самовиховання особистості студент усвідомлює провідні мотиви власної життєдіяльності – життєтворення, самовдосконалення, самореалізацію. Відповідно до цього повинні коригуватися майбутні форми діяльності студентів.

Зміст викладання дисциплін педагогічного циклу будувався таким чином, щоб поступово збагатити мотивацію самовиховної діяльності студента, спонукати до такої діяльності. Як свідчать результати дослідження, організації цілеспрямованої роботи з самовиховання особливості потребують студенти молодших курсів (I-II). У молодих людей цього віку висока мотивація до самовдосконалення, але ще не зовсім сформована самосвідомість особистості, система цінностей, стиль життя. До того ж студенти не завжди в достатній мірі володіють методами самоорганізації та саморегуляції.

Тому орієнтація викладання педагогічних дисциплін на особистісно-професійне самовиховання починається на другому курсі, коли студенти вперше знайомляться з курсом «Педагогіка». Під час вивчення даної дисципліни у них формується усвідомлення того, що сучасний фахівець в галузі освіти має не лише надавати освітні послуги на високому рівні, а й орієнтуватись на постійний власний саморозвиток, має стати суб'єктом організації власної життєдіяльності. Мета з традиційної (вивчення процесів навчання і розвитку людини) переноситься на особистісно орієнтовану (вивчення процесів навчання, виховання і розвитку особистості з метою життєтворчості, подальшого вдосконалення і самореалізації). Зміст предмету збагачується новими поняттями: «Особистість», «Самовиховання особистості», «Самопізнання», «Гуманістичне виховання», «Життєтворчість», «Суб'єктність». Під час вивчення теми «Методи і технології навчання» відбувається перше знайомство студентів із поняттям «педагогічні технології», роллю технологій в сучасному педагогічному процесі.

Наступним у ході експерименту була конкретизація мети і завдань курсу «Основи педагогічної майстерності» (II-III курс) згідно їх орієнтації на формування суб'єктності майбутнього вчителя. Курс спрямовує студентів не тільки на теоретичну підготовку до майбутньої професійної діяльності, але й на розвиток творчого потенціалу особистості педагога, формування практичної готовності до керівництва навчально-виховним процесом. Головною метою курсу є формування у студентів потреб професійного

розвитку за умови вивчення технології самоорганізації педагогічної діяльності. Особлива увага при вивченні цього курсу приділялась особистісно-професійному самовихованню студента, його змісту, формам і методам, особистісній діагностиці. В робочу програму курсу було введено практичні заняття: «Імідж майбутнього вчителя», «Засоби внутрішньої саморегуляції», «Напрями самовиховання майбутнього вчителя».

Під час вивчення різних тем, що стосуються особистості майбутнього педагога, ми практикували діагностування тих чи інших якостей та індивідуальних особливостей студентів, їх самоаналіз і самооцінку студентами. Зокрема, таких особливостей, як: комунікативність, емпатія, емоційна стабільність, тип мислення, темперамент, особливості пам'яті, уваги та уяви. Відповідно разом зі студентами накреслювались шляхи розвитку тих чи інших якостей з метою гармонізації особистості.

Для закріплення розуміння «вічних життєвих цінностей» та виявлення провідних ціннісних орієнтацій студентів у поза-аудиторний час зі студентами 2-го курсу було проведено диспут «Цінності нашого життя: ідеали та реалії».

Важливим змістовим компонентом педагогічної підготовки є порівняно нова дисципліна – «Освітні технології» (IV курс), яка, включаючи повне методичне забезпечення (ряд програм, посібників, методичних рекомендацій, бібліографічних покажчиків), була розроблена зусиллями колективу науковців під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О.М.Пехоти. Цей курс введено в навчальні плани педагогічних спеціальностей університету та вітчизняний державний стандарт з педагогіки.

Метою курсу є допомога майбутнім учителям, які будуть працювати у системі освіти, зорієнтуватися в педагогічних технологіях, співвіднести їх з традиціями вітчизняної та зарубіжної освіти. Серед головних завдань курсу – розкриття можливостей застосування сучасних педагогічних технологій у майбутній професійній діяльності. Серйозна увага в курсі приділяється особистісно орієнтованим технологіям навчання: розвивальному, модульно-розвивальному навчанню, проектній технології, проблемному навчанню, інтерактивним технологіям, створенню в навчальному процесі «ситуацій успіху» [5]. Актуальними залишаються проблеми впровадження кредитно-трансферної системи навчання, яка є однією з перспективних сучасних технологій і визначена провідною в системі вищої університетської освіти згідно європейських стандартів, прийнятих Болонською

конвенцією. Ця технологія передбачає, з одного боку, високий рівень стандартизації навчальних планів та програм, а, з іншого, високий рівень свідомості, самостійності та відповідальності студента у навчально-виховному процесі. При цьому суттєво змінюється інститут кураторства, якому відводиться провідна роль у налагодженні ефективного навчання та виховання студентства.

Результатом вивчення курсу «Освітні технології у професійній діяльності» є традиційна студентська конференція з освітніх технологій «Сучасні педагогічні технології – майбутньому вчителю!», на якій представляють найкращі проекти. У ході вивчення курсу студентам надається самостійність у виборі групи, в якій вони будуть працювати, способу представлення обраної технології: у вигляді фрагменту уроку, як відеоролик чи мультимедійна презентація, у формі казки, вірша, в ігровій формі та ін. Цей курс користується успіхом та викликає великий інтерес серед студентів, адже самостійність і творчість – одні з найважливіших рис особистості у сучасному суспільстві.

У цьому навчальному році на конференції були представлені найкращі проекти у 12-ти номінаціях, серед яких: «Найбільш технічний проект», «Кращий тренінговий проект», «Найбільш креативний проект», «Кращий методичний проект», «Найбільш практико орієнтований проект», «Кращий інформаційний проект» та ін.

Інтегруючу роль у формуванні суб'єктності майбутнього вчителя як його активного, творчого, відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності відіграє спецкурс «Індивідуальність учителя: теорія і практика», автор ідеї і розробник – доктор педагогічних наук, професор О.М.Пехота. Даний курс викладається на випускних курсах і інтегрує знання і вміння студентів, засвоєні та вироблені в ході попередньої психолого-педагогічної підготовки.

Концепція і технологія побудови курсу дозволяють студенту познайомитися з сучасними, дуже неоднозначними підходами до розуміння такого явища, як «індивідуальність вчителя» з позицій вітчизняної і зарубіжної філософії, психології і педагогіки. Потім вивчається зміст і структура теоретичної моделі індивідуальності вчителя, на основі якої можливе вибудовування прийнятної для даного моменту моделі її розвитку. Такий підхід дозволяє студенту більш чітко зрозуміти внутрішні і зовнішні умови для особистісного і професійного розвитку в умовах ВНЗ, навчитись самому їх створювати.

Вивчення курсу «Індивідуальність учителя» супроводжує індивідуальна робота зі студен-

том, що організовує самоаналіз його особистісних і професійних особливостей, супровід в самоаналізі отриманих результатів. В процесі вивчення курсу майбутній вчитель має можливість скласти досить докладну індивідуальну карту поля і рівня професійного розвитку. У ній можуть відобразитися результати як діагностики, так і самодослідження. Це дозволяє студенту надалі з науково обґрунтованих позицій підійти до складання програм самокорекції і професійного зростання.

На нашу думку, управління формуванням майбутнього вчителя як особистості і фахівця може лише тоді дати очікуваний результат, коли воно впливатиме на нього через максимальне розгортання внутрішньої активності, через організацію його внутрішніх сил, що визначають його поведінку. А це під силу викладачу, який є не лише висококваліфікованим фахівцем, а й володіє такими особистісними характеристиками, які роблять його здатним виховувати студентів своєю особистістю.

Освітній простір, орієнтований на особистісно-професійний саморозвиток як результат формування суб'єктності майбутнього вчителя, ґрунтується на повазі та розумінні студента, сприйнятті його як рівноправного суб'єкта педагогічної взаємодії, як особистості з індивідуальними запитами і потребами. Саме суб'єкт-суб'єктний характер стосунків викладача і студента є такою моделлю взаємин, яка заперечує маніпулювання вихованцем. Виховна цінність даної моделі полягає в тому, що вона є основою для того, щоб настанови викладача-куратора трансформувались у власні переконання студента і надавали їм необхідну смислоціннісну спрямованість.

У відповідності до загальних засад гуманістичної парадигми освіти педагогічне керівництво діяльністю студентів розглядається нами не як організований вплив на них, а як фасилітація, допомога, супровід, як процес організації спілкування, співпраці і співтворчості вихованців і наставників, педагогічної підтримки тих, хто навчаються, у самоактуалізації, самостверженні, самореалізації. Педагогічний супровід процесу навчання і виховання студентів повинен мати індивідуалізований, особистісний характер, який би не заважав ініціативі студентів, а максимально сприяв творчій самореалізації в різних видах діяльності.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що високий професійно-педагогічний рівень майбутнього вчителя – це як результат реалізації засвоєних ним новітніх освітніх технологій,

так і вияв його моральної та інтелектуальної культури, його бажання та спроможність брати на себе відповідальність за результати свого професійного майбутнього. В системі вищої освіти має бути створена атмосфера, в якій студент зможе актуалізувати власні потреби, виділити серед них самовдосконалення і самореалізацію як домінуючі мотиви перебування в стінах вищого навчального закладу. Відповідно важливою функцією викладача виступає фасилітація, підтримка студента, сприяння його успішному просуванню в морі навчальної інформації, полегшення навчальних, особистих та професійних проблем, що виникають.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. — Київ: Либідь, 1997. — 376 с.
2. Освітні технології: навчально-методичний посібник. / За ред. Пехоти О.М. — К.: А.С.К., 2001. — 256 с.
3. Пехота О.М. Індивідуальність учителя: теорія і практика: навчальний посібник / Олена Миколаївна Пехота. — Миколаїв : Іліон, 2011. — 272 с. — (Серія «Педагогічна освіта XXI»). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.
4. Пехота О.М., Старовойт Л.В., Серета І.В. Твоє життя — твій головний проект: технологія самовиховання: навчально-методичний посібник / О.М.Пехота, Л.В.Старовойт, І.В.Серета. — Миколаїв : Іліон, 2011. — 244 с. — (Серія «Педагогічна освіта — XXI»). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.
5. Серета І.В. Суб'єктні основи в роботі викладача педагогічних дисциплін як умова його професійної майстерності // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць / за ред. В.Д.Будака, О.М.Пехоти. — Випуск 1.36. — Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2012. — С. 94—98.

И. В. СЕРЕДА

СУБЪЕКТНО ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

В данной статье раскрыта роль и особенности использования субъектно-ориентированных педагогических технологий в подготовке будущего учителя в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: педагогическое образование, подготовка будущего учителя, субъектно-ориентированные педагогические технологии, высшее учебное заведение.

SEREDA I. V.

THE SUBJECT ORIENTED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES WHICH PREPARE FUTURE TEACHER

This article reveals the subjectivity phenomenon as a factor of the personal development. The article gives a detailed analysis of the role and peculiarities of subject-oriented educational technology which prepare future teachers in higher educational institution.

Traditional objects, content and methods of pedagogical disciplines cycle do not promote the formation of a sufficient level of the student's subjectivity. Therefore it was necessary to enrich the basic components of the traditional teacher training courses, «Pedagogy», «Fundamentals of pedagogical excellence», «Educational Technology» with the help of modern ideas and concepts of personal development, self-improvement technologies and vital creativity.

Educational area which is oriented to personal-professional self-development as a result of the formation of future teacher's subjectivity, is based on respecting and understanding of the student, on perception him as an equal subject of pedagogical interaction, as a personality with the individual requirements and needs.

Keywords: teacher education, preparation of future teachers, subject-oriented educational technology, higher educational institution.